

Daniel Gaszewski

Independent scholar

<https://orcid.org/0000-0002-2900-4924>

Sverigedemokraternas kriminaldiskurs: En ideationell analys av partiets kriminalpolitiska inriktningsprogram

The Sweden Democrats' Criminal Discourse:
An Ideational Analysis of the Party's Criminal Policy Programme

The aim of this study is to investigate the criminal discourse of the Sweden Democrats through an ideational analysis of their criminal policy programme. The study applies an analytical tool drawing on systemic functional grammar. Analysing nuclear participants and using readability index, the article explores the question of how model readers are constructed in the text. The conclusion is that the Sweden Democrats focus mostly on material processes that refer to physical violence (very rarely on other types of crime). The party's view on criminal policy is focused on support for the police force. The Sweden Democrats' descriptions largely adopt the perspective of crime victims, while the model reader is a law-abiding and well-educated citizen.

Keywords: systemic functional grammar, ideational analysis, readability index, model reader, labeling theory

Nyckelord: systemisk-funktionell grammatik, ideationell analys, läsbarhetsindex, modelläsare, stämplingsteori

Inledning

Politiska partier brukar publicera och regelbundet uppdatera sina politiska program för att förmedla sina politiska inställningar och planer. I dessa texter framför partierna vilka principer som utmärker dem, vilka fokusområden de har och vilka förändringar de vill införa om de får makt. För att kommunicera sitt budskap om planerade förändringar behöver författarna definiera sin syn på den nuvarande situationen, till exempel hur rättssystemet fungerar idag och hur det bör fungera i framtiden. Genom att beskriva nutiden avslöjar författarna hur de uppfattar verkligheten inom områden som samhällsrelationer, ekonomisk

utveckling, brottsbekämpning, sjukvård och så vidare. Kriminalpolitik kan vara en betydelsefull aspekt, och ibland central, för vissa svenska partier. Detta kan tydligt ses i partiernas dokument, där exempelvis Sverigedemokraterna har ett dedikerat inriktningsprogram som fokuserar enbart på kriminalpolitik.

Akademiker har också visat intresse för Sverigedemokraternas kriminalpolitik, vilket framgår av ett antal studier som har utförts inom ämnen som samhälls- och statsvetenskap, men även inom språkvetenskap. Detta visar en trend bland studenter och forskare att inte enbart fokusera på detta parti. Det finns även en tendens att avgränsa forskningen till specifika områden, som till exempel kriminalpolitik.

Sverigedemokraternas kriminalpolitik analyserades i sin helhet ur samhällsvetenskapligt perspektiv av Douhan och Djordjevic (2011). De redovisar vilka kriminologiska teorier som ligger till grund för partiets kriminalpolitik. De drar slutsatsen att partiet använder sig av stämplingsteori, dvs. att en grupp eller en individ kan stämplas, och att detta kan öka brottsligheten genom att bli en självuppfyllande profetia (Douhan och Djordjevic 2011: 5). Stämplingen hos Sverigedemokraterna beskrivs som ett ”vi – svenskar och dom – invandrare” (Douhan och Djordjevic 2011: 34). En språklig analys av Sverigedemokraternas politiska budskap kan vara ett medel att bekräfta eller motbevisa en sådan slutsats (åtminstone inom de skrivna dokument som partiet publicerar).

En annan aspekt som utreds i en annan vetenskaplig uppsats är hur politiker från olika svenska partier motiverar sina straffrättsåtgärder. Omarin och Taapopi (2020) pekar på att Sverigedemokraterna framhåller partiets syn på kriminalpolitiken ur offrens och deras anhörigas perspektiv (Omarin och Taapopi 2020: 26).

Svensson (2020) formulerade en definition av ett högerpopulistiskt parti och gjorde en jämförande idéanalys¹ kring just Sverigedemokraterna. En av slutsatserna är att partiets dokument har tydliga nationalistiska drag och visar tecken på auktoritarism, populism och nativism (Svensson 2020: 19). Författaren skriver att en av anledningarna till en sådan slutsats är att partiet utpekar utlännningar i sina dokument som grunden till samhälleliga problem.

Studiens syfte är att undersöka Sverigedemokraternas kriminaldiskurs genom en systemisk-funktionell grammatikanalys av deras kriminalpolitiska inriktningsprogram. För att ta reda på kriminaldiskursen behöver analysen besvara följande frågor:

- Hur ser fördelningen av grammatiska processer ut i det kriminalpolitiska inriktningsprogrammet?
- Vilka förstadedtagare dominerar i programmet?
- Hur konstrueras textens tänkta mottagare?
- Syns offrens och anhörigas perspektiv tydligt efter den grammatiska analysen?
- Syns Sverigedemokraternas utpekande av utlännningar om deras kriminalpolitiska inriktningsprogram analyseras med språkvetenskapliga verktyg?

¹ Med idéanalys menas här en analys av idéer (som populism) ur statsvetenskapligt perspektiv, inte en ideationell analys ur språkvetenskapligt perspektiv.

I kommande sektion går jag vidare till att utforska Sverigedemokraternas kriminalpolitiska inriktningsprogram. Jag förklarar valet av underlag och sammanfattar programmets innehåll. I sektion 2 fokuserar jag på tillämpningen av systemisk-funktionell grammatik. Genom att använda denna teoretiska ram kan jag undersöka SD:s skriftliga kommunikation. För att ge en bredare kontext presenterar jag i sektion 3 tidigare studier kring Sverigedemokraternas skriftliga kommunikation. Jag sammanfattar och diskuterar forskning som har gjorts på området för att belysa viktiga insikter och trender. I sektion 4 analyserar jag grammatiska processer i SD:s text. En annan aspekt jag tar upp är förstadedeltagaruppdelning vilket diskuteras i sektion 5. Efter det diskuterar jag ”laglydig medborgare” som en modellläsare. Jag reflekterar över hur programmet tar sikte på en specifik typ av invånare. Avslutningsvis sammanfattar jag i sektion 7 mina resultat och reflektioner. Jag betonar viktiga insikter som framkommit genom analysen av och diskussionen om Sverigedemokraternas kriminaldiskurs.

1. Sverigedemokraternas kriminalpolitiska inriktningsprogram

Politiska partier brukar fokusera på olika aspekter – miljö, vård, utrikespolitik, kriminalpolitik m.m. Partiprogram blir därför alltmer omfattande. Demoskops undersökningar visar att lag och ordning har varit den viktigaste frågan för väljarna sedan mars 2019 (Demoskop 2022). Därför fokuserar jag på ett kriminalpolitiskt inriktningsprogram från Sverigedemokraterna (2018) som endast berör frågor om kriminalpolitik och som publicerats som löpande text i ett dokument på partiets webbsida. Inriktningsprogrammet innehåller beskrivningar av hur Sverigedemokraterna ser på trygghet, polisen, förebyggande åtgärder, blåljuspersonal, rättsväsendet, straff och brottsoffer samt rättvisa. Ett inriktningsprogram kan anses vara en separat genre av politiska texter, eftersom det beskriver en inriktning (ibland inom ett specifikt område som kriminalpolitik) för partiets politik där läsare inte nödvändigtvis hittar konkreta förslag på lagändringar utan snarare får läsa om hur partiet uttrycker sin ideologi.

På Sverigedemokraternas webbsida kan läsare hitta en lista med partiets alla politiska dokument. Där finns partidokument, inriktningsprogram, budgetdokument och övriga dokument. Bland inriktningsprogrammen hittar man kommunpolitiskt, landstingspolitiskt, migrationspolitiskt, kriminalpolitiskt, sjukvårdspolitiskt och sammanhållningspolitiskt inriktningsprogram. En del program är skrivna före valet 2018 (som kommunpolitiska inriktningsprogrammet från 2016), andra efter, men valet 2018 utgör en bakgrund (kontext) för de inriktningsprogrammen. Det kriminalpolitiska inriktningsprogrammet innehåller inga författarnamn – det enda tecknet på författarskap som syns är partiets logo.

Dokumentets första stycke handlar om trygghet. Sverigedemokraterna beskriver vilka förutsättningar som bör finnas för ett tryggt samhälle och för att människor

ska känna sig säkra. Efter det byts fokus till polisen som professionell yrkeskår. Partiet definierar polisens roll i samhället och deras roll för medborgarna. Det utvecklas till en beskrivning av polisen som yrkeskår och hur förutsättningarna för polisens arbete bör förbättras.

Nästa ämne som berörs i inriktningsprogrammet är förebyggande trygghetsarbete där samverkan med samhällsplanering, miljöer, polisens kommunikation och insatser riktade mot kriminella framhävs. Följande stycke handlar om polisen, men även om brandkår och sjukvårdspersonal vars skydd och trygghet diskuteras. Sverigedemokraterna framhåller att blåljuspersonalen bör kunna lita på tillgång till resurser och att stor respekt för dem ska upprätthållas.

Programmet innehåller en del uppgifter om rättsväsendet där tryggheten i domstolar för brottsoffer, anhöriga och vittnen redogörs för. Efter det följer tankar kring brott och straff (att straffet ska stå i proportion till brottets allvarlighet) med särskilt fokus på ungdomar som begår brott och utvisning av utlänningar. Ett separat stycke får brottsofferperspektiv, som partiet vill prioritera. Dokumentet avslutas med en beskrivning av synen på rättvisa.

2. Systemisk-funktionell grammatik

Med hjälp av analysverktyg från systemisk-funktionell grammatik (SFG), som beskrivs av Holmberg och Karlsson (2019), kan man undersöka hur olika språkliga parametrar bidrar till att forma kriminaldiskursen hos Sverigedemokraterna. Denna studie fokuserar på grammatiska processer och vilka aktörer som är ansvariga för handlingar i det kriminalpolitiska inriktningsprogrammet. De analyserade processerna i studien är en del av transitivitetssystemet inom SFG. En kombination av en processanalys och en utredning av förstadedeltagare innebär att man kan dra slutsatser om:

- hur Sverigedemokraterna formulerar sin diskurs kring kriminalitet och
- hur modelläsare konstrueras i texten.

2.1. Datainsamling, sortering och kategorisering

Före analysen behövde jag först ladda ner SD:s kriminalpolitiska program från deras officiella hemsida för att få tillgång till det kompletta dokumentet. Därefter inledde jag min analys genom att noggrant gå igenom programmet och markera alla relevanta delar för denna studie.

Jag fokuserade på att identifiera förstadedeltagare och grammatiska processer. Vid varje instans där jag upptäckte en förstadedeltagare eller en grammatisk process markerade jag det i dokumentet. Efter det klassificerade jag varje grammatisk process i kategorier baserat på dess typ. Jag identifierade om processen var materiell, relationell, mental eller verbal. När det gällde förstadedeltagare grupperade jag

dem enligt deras betydelse och funktion i programmet. Jag skapade grupper (för exempelvis brottsoffer, polis, brottslingar, utlännningar osv.) baserat på deras roll och representation i texten.

Genom att följa denna metod för datainsamling kunde jag systematiskt analysera de grammatiska strukturerna och förstå de språkliga val som görs i Sverigedemokraternas kriminalpolitiska program.

2.2. Processanalys

En del av systemisk-funktionell grammatik är processanalys som handlar om att analysera processer i en text, dvs. det att något händer. Någon gör något (t.ex. en person vittnar om ett händelseförlopp), uppfattar, uttrycker, upplever något, eller bara finns (Holmberg och Karlsson 2019: 73). Man kan urskilja fyra typer av processer: materiella, relationella, mentala och verbala. En materiell process uttrycker vad som händer i den yttre världen och det är aktörer som utför konkreta handlingar (Holmberg och Karlsson 2019: 80). En relationell process uttrycker hur deltagare förhåller sig till den yttre världen eller varandra samt uttrycker deras existens (Holmberg och Karlsson 2019: 89). En mental process visar att deltagare ser, hör, känner och upplever både den inre världen och verkligheten (Holmberg och Karlsson 2019: 25). En verbal process handlar om att deltagare säger något, berättar, påstår, ropar m.m. (Holmberg och Karlsson 2019: 25).

Eftersom ett kriminalpolitiskt inriktningsprogram handlar om att presentera rättsliga och samhällsliga aspekter kan man förvänta sig större frekvens av en del processtyper (huvudsakligen relationella) och mindre representation av andra (t.ex. verbala). Genom att kvantitativt sammanställa sådana uppgifter kan man få en inblick i textens karaktär (Nord 2019: 161).

Processfördelningen kan visa om författarna av Sverigedemokraternas kriminalpolitiska inriktningsprogram föredrar en viss typ av processer för att beskriva hur de ser på brottsbekämpning, kriminella, polisen, rättvisa och allt annat som kan röra kriminalpolitik. Det kan handla om att de använder materiella processer och skriver om att angripa, stjäla, döda, utvisa m.m. Det kan också istället finnas ett överflöd av relationella processer som beskriver att något eller någon existerar och hur processdeltagare förhåller sig till en sådan verklighet (att en viss grupp är ansvarig för något, att kriminaliteten är på en viss nivå etc.). Det är viktigt att påpeka att materialet omfattar just ett inriktningsprogram som ska beskriva partiets inriktning kring kriminalfrågor och inte innehålla politiska lösningar. Ett sådant inriktningsprogram redogör snarare för hur saker och ting bör se ut. Därför kan man förvänta sig av en sådan text att den är tät i fråga om processer som uttrycker abstrakta relationers värld (dvs. relationella processer).

2.3. Förstadeltagare

Förutom de grammatiska processerna är det relevant ur studiens syfte att se hur deltagare samspelar i processerna – vem som oftast utför handlingar och står i fokus i processerna. Det kan handla om en individ, en grupp, hela samhället eller kanske lagen. Man kan förvänta sig att texter som gäller kriminalfrågor kan byggas på antagandet att en individ (t.ex. en medborgare, ett offer, en invandrare) eller en grupp (t.ex. ett samhälle, flyktningar) ingår i vissa grammatiska processer (t.ex. attackera, försvara, stjäla) och att särskilda typer av aktörer dominerar i en sådan text.

Bara genom att se på en lista av förstadeltagare (det som motsvarar subjekt i den traditionella deskriptiva grammatiken) kan man se vilka aktörer som oftast deltar i textens processer. Sådana aktörer (upplevare, bärare, talare m.m.) deltar i processerna och utför vanligen dem. De aktörer som förekommer oftast kan vara de som Sverigedemokraterna fokuserar mest på. Då kan man dra slutsatser om det är mer abstrakta grupper (som ett samhälle eller ett rättssystem) eller särskilda och utpekade grupper (som utlänningar, unga eller kvinnor) som står i fokus i deras inriktningsprogram.

En fördelning av förstadeltagare kan vara ett underlag för att reda ut vem inriktningsprogrammet vänder sig till, dvs. vem som är mottagare. För detta ska jag använda ett begrepp, modellläsare. En modellläsare är en tänkt läsare av en text som konstrueras av textens författare genom särskilda val i utformningen av texten (Björkvall 2009: 26). Min analys utgår ifrån två grammatiska aspekter. Den ena är att frekvensen av valda förstadeltagare återspeglar hur Sverigedemokraterna konstruerar sitt inriktningsprogram och vem de vänder sig till. Därav baseras en analys av modelläsa ren på att den tänkta läsaren nämns frekvent i texten. Den andra aspekten är läsbarhet – ett klassiskt sätt är att beräkna läsbarhetsindex (*lix*) som indikerar om texten är svårläst eller inte. En text som inte är lätt att läsa och har stor informationstäthet kan rikta sig till universitetsutbildade personer (ett exempel på sådana texter kan vara vetenskapliga texter). En lättläst text möjliggör att ta del av information i texten även för personer som inte är välutbildade, inte har lika utvecklade språkkunskaper eller har funktionsnedsättningar. Sättet att formulera en text kan indikera vem texten vänder sig till och med andra ord – hur modelläsa ren konstrueras.

3. Studier kring Sverigedemokraternas skriftliga kommunikation

En del forskning om Sverigedemokraternas politik är redan gjord ur språkvetenskapligt perspektiv. Dessvärre finns det ett begränsat antal språkvetenskapliga publikationer kring Sverigedemokraterna och deras kriminalpolitik och de som finns är huvudsakligen studentuppsatser. Det visar att det finns en forskningslucka kring detta ämne.

En studie inom diskursanalys som handlar om inkludering och diskriminering i svenska partiprogram visar att Sverigedemokraternas och Kristdemokraternas

partiprogram innehåller mest diskriminering (Fälting 2018: 27). Denna uppsats väcker frågan om det är möjligt att nå samma resultat genom att utföra en ideationell analys ur SFG baserat på Sverigedemokraternas kriminalpolitiska inriktningsprogram.

En annan kandidatuppsats som består av en utredning av Sverigedemokraternas partiprogram och artiklar från SD-Kuriren visar att det bara är en bråkdel av partiets skriftliga språk som innehåller fördomsfulla avtryck (Andersson 2015: 19). Trots att man hittar fördomsfulla skriftliga uttalanden bedöms majoriteten av texterna vara neutrala. Denna studie är en av få som inte tydligt genom språkvetenskapliga analyser kategoriserar Sverigedemokraternas dokument som diskriminerande eller populistiska.

I sin analys använder Haglund begreppet *modelläsare* och *modellväljare* (Haglund 2020: 6). Hon beskriver att modellväljare för Sverigedemokraterna ”riktar sin kärlek till landet självt, inte till de människor som befolkar landet” och att hen ”ser sig själv som någon som gör rätt för sig” (Haglund 2020: 40), eftersom ”plikter” och ”rättigheter” är nyckelord i Sverigedemokraternas uttalanden. Frågan blir om deltagaranalys enligt SFG baserad på Sverigedemokraternas kriminalpolitiska inriktningsprogram kan ge samma bild av modelläsaren som hos Haglund.

4. Grammatiska processer i Sverigedemokraternas kriminalpolitiska inriktningsprogram

Hela Sverigedemokraternas kriminalpolitiska inriktningsprogram var underlag för analysen. I tabellen nedanför presenteras en kvantitativ sammanställning av processfördelning inom hela dokumentet.

Tabell 1. Kvantitativ sammanställning av processtyper i Sverigedemokraternas kriminalpolitiska inriktningsprogram

Processtyper (234)	Materiella	86 (37%)
	Relationella	79 (34%)
	Mentala	59 (25%)
	Verbala	10 (4%)

Materiella processer dominerar kvantitativt i Sverigedemokraternas kriminalpolitiska inriktningsprogram, där de står för 37% av de grammatiska processerna. Det är dock viktigt att notera att relationella processer utgör en nästan lika stor andel, nämligen 34%. I texten hittar man flera klassiska exempel på materiella processer som ”terroråd inträffar”, ”springer polisen”, ”andra flyr från” m.m. Vissa processer var inte direkt uppenbara att kategorisera. Ett exempel är ”skydda folket från fara”, där jag tolkade ”fara” som ett fysiskt hot och därmed skulle ett

fysiskt skydd krävas. Med det resonemanget kategoriserade jag ”skydda” som en materiell process, vilket också bidrog till det höga antalet materiella processer.

Det att materiella processer utgör den största andelen av processer i inriktningsprogrammet kan förklaras med temat för just detta inriktningsprogram – kriminalpolitik. Kriminalfrågor kan handla om brott som begåtts fysiskt genom agerande i den yttre världen. En annan förklaring kan vara att det är Sverigedemokraterna som valt sådana processer att fokusera på. Författarna nämner inte att brott kan handla om exempelvis hat och då uttalas muntligt (då skulle det kunna betraktas som en verbal process) eller om att utföra en cyberattack i syfte att lura systemanvändare (kan anses vara en mental process då).

Näst största gruppen av processer är de relationella processerna (34%). De flesta processer beskriver hur eller vad något eller någon är, t.ex. ”Den svenska polisen är en samhällsbärande yrkesgrupp” eller ”Uppgifterna de lämnar är inte sällan förenade med obehag och rädsla”. Det kan förväntas att en stor andel av processerna är relationella i den här typen av dokument. Inriktningsprogram syftar ju till att beskriva vilken riktning ett politiskt parti avser att ta.

De flesta relationella processer var enkla att klassificera, men det fanns en del som behövde tolkning. Ett exempel är ”[m]edborgare ska mötas av öppna polisstationer”. Att möta någon eller något är en process som sker i den yttre världen. Därför kunde det klassificeras som en materiell process, men om man tar hänsyn till första- och andradeltagare anser man att ”ska mötas” används metaforiskt och det handlar snarare om att polisstationer ska ”existera” i den yttre världen och därför tolkades det som en relationell process.

En fjärdedel av alla processer är de mentala. En relativt stor del av processerna tolkades som mentala, trots att det i de flesta fall inte handlar om att höra eller se. Istället handlar de om att känna och uppleva. En stor del av inriktningsprogrammet fokuserar på just tryggheten, och det är något som man kan uppleva – att man känner eller inte känner sig trygg. Ibland tolkades ofta ett verb som vanligen tyder på exempelvis materiell process som ”att skapa” som mental just eftersom det handlade om att skapa en trygghet.

En slutsats som kan dras från de mentala processerna är att inriktningsprogrammet ägnar stor uppmärksamhet åt deltagarnas känslor och upplevelser – ofta handlar det om känslor av trygghet och otrygghet. Detta kan tolkas som ett strategiskt val av Sverigedemokraterna i beskrivningen av sin kriminalpolitik, vilket kan indikera en strävan att förstärka upplevelsen av trygghet och minska upplevelsen av otrygghet. Dock är detta endast en tolkning och bör inte ses som en absolut sanning.

Den minsta andelen av processerna är de verbala (4%). Inga klassiska exempel kunde hittas och de som klassificerades som verbala tolkades i sin helhet. Ett exempel är ”brottsoffer inte själva behöver kontakta gärningsmän” (där genom ”kontakt” antar man en muntlig interaktion) eller ”polisen larmas i god tid” (där ”larmas” tolkas som ett muntligt telefonsamtal eller vistelse på en polisstation).

5. Förstadedeltagaruppdelning i Sverigedemokraternas kriminalpolitiska inriktningsprogram

För att få inblick i vilka förstadedeltagare som förekommer mest grupperade jag dem. En av de enklaste och tydligaste grupperna är ”polis”, eftersom förstadedeltagare som ingår i denna grupp är ett och samma substantiv i olika grammatiska former (t.ex. ”polis”, ”polisen”). Det finns däremot mindre uppenbara grupper vars sammanställning beror på tolkning. Ett exempel är ”brottslingar”. Där ingår alla förstadedeltagare som motsvarar ”den som begår brott” som exempelvis ”grovt kriminella” eller ”de som hamnat snett”.

Tabell 2. Gruppering av förstadedeltagare i Sverigedemokraternas kriminalpolitiska inriktningsprogram

Gruppering	Förstadedeltagare	Antal
Ungdomar	Exempel: <i>ungdomar; unga; minderåriga;</i>	4 (3%)
Inwånare	<i>invånarna; Alla människor i Sverige; medborgarna; Medborgare; skötsamma, laglydiga medborgare; medborgare;</i>	6 (4%)
Brottsoffer	Exempel: <i>den utsatte; brottsoffer, brottsoffret och dennes familj; de som drabbats av kriminalitet;</i>	8 (5%)
Polis	Exempel: <i>polisen; antalet poliser; varje polis; Polisyrket; En professionell poliskår; Chefer inom polisen; polisen som utsätts för stenkastning;</i>	15 (10%)
Samhälle	<i>samhället</i>	4 (3%)
Brott	Exempel: <i>Brott; gängrelaterad brottslighet; organiserad brottslighet; Gängkriminalitet;</i>	9 (6%)
Brottslingar	Exempel: <i>Den som begår brott; grovt kriminella; gängmedlemmar; brottslingar; de som hamnat snett; De som hotar, trakasserar eller våldför sig på blåljuspersonal;</i>	10 (6%)
Utlänning	Exempel: <i>En utlänning som inte kan eller vill respektera rådande lagar; en utlänning;</i>	2 (1%)
Utvisning	Exempel: <i>utvisning; utvisning; frågan om utvisning;</i>	3 (2%)
Lag	Exempel: <i>svensk lag; lagarna; särskilda lagar;</i>	5 (3%)
Pronomen	Exempel: <i>det; dessa; de; de själva; han eller hon; vi;</i>	33 (21%)
Övriga	Exempel: <i>Människor; gamla; en främling; andra; en person; Domstolar; naturliknande miljöer; Den fysiska närmiljön; God belysning; Utökad kameraövervakning; en stark välfärd;</i>	55 (36%)

Den största gruppen (36%) är övriga förstadeltagare, dvs. sådana förstadeltagare som förekommer bara en gång, är svåra att gruppera eller irrelevanta. Näst största gruppen är pronomina som utgör 21% av förstadeltagare i texten. Pronomina kan ofta tolkas som deltagare, eftersom de syftar på det eller den som nämndes tidigare i texten.

Den tredje största gruppen av förstadeltagarna är polisen och utgör 10% av alla förstadeltagare. Det är inte förvånande med tanke på att flera delar av dokumentet fokuserar öppet (genom exempelvis rubriker) på polisen – enskilda poliser och hela yrkeskåren.

Slutsatsen för deltagaranalysen kan vara ett det är polisen som står i fokus i inriktningsprogrammet och deras arbete prioriteras mest av Sverigedemokraterna. Däremot kan man hitta andra, mindre grupper av förstadeltagare som tar en del plats i dokumentet, som brott och brottslingar (båda utgör 6%), brottsoffer (5%) och invånare (4%).

6. Laglydig medborgare som modelläsare

För att analysera vem som är modelläsare fokuserade jag på förstadeltagare och vilken funktion de fyller i texten. En av de mindre grupperna av förstadeltagare som jag kunde urskilja är invånare. I den gruppen ingår förstadeltagare som ”invånarna”, ”alla människor i Sverige”, ”medborgarna” eller ”skötsamma, laglydiga medborgare”. Det är endast medborgarna som förstadeltagare som omfattas av attribut som ”skötsamma” och ”laglydiga”. Inga andra förstadeltagare beskrivs på ett sådant sätt, och ingen annan grupp av förstadeltagare gynnas heller på ett sådant sätt. Jag tolkar det försiktigt som att det är just ”skötsamma medborgare” som är modelläsare, dvs. medborgare som ”ser sig själv som någon som gör rätt för sig” (Haglund 2020: 40). Däremot anser jag min tolkning som svag, eftersom den nämnda gruppen av förstadeltagare ändå är liten och mer omfattande analys (av exempelvis andradeltagare, dvs. de aktörer i grammatiska processer som motsvara ett objekt i den traditionella grammatiken) skulle kunna stödja eller motbevisa den.

Utöver detta vill jag framhäva att nästan 80% av alla förstadeltagare inte bara är enkla pronomen, utan utbyggda nominalfraser. Detta kan indikera att textens läsbarhet är lägre, det vill säga, att texten är skriven på ett mer avancerat sätt. Enligt lix-räknaren på lix.se, är läsbarhetsindexet för Sverigedemokraternas kriminalpolitiska inriktningsprogram 52, vilket innebär att det klassificeras som svåräst.

7. Diskussion

Processanalysen besvarade frågan vilka processtyper som dominerar i texten – de flesta processerna är materiella och relationella. En hög andel relationella processer var att förvänta, eftersom de behövs för att presentera partiets inriktning och bild

av hur samhället bör se ut. Ändå överstiger antalet materiella processer antalet relationella processer. En text som handlar om brottslighet kan innehålla processer som beskriver hur ett brott kan begås, och då kan en författare fokusera på de fysiska aktiviteterna som att stjäla något från en affär, attackera, våldta m.m. Däremot kan brottslighet handla om icke-materiella handlingar som att verbalt hota någon, manipulera en person (bedrägeri) m.m. Då kan författare använda mentala eller verbala processer. Dessa är dock inte representerade i lika stor utsträckning som de materiella. Det kan handla om att Sverigedemokraterna begränsar kriminalpolitik bara till de fysiska aspekterna av deltagarnas aktiviteter eller att de fokuserar på sådana för att väcka känslor, chockera läsare, skapa en känsla av otrygghet och med det bilda sitt patos, dvs. känslomässig inverkan (Gunnarson 2016: 68).

Jag konstaterar att Sverigedemokraternas kriminalpolitiska inriktningsprogram har en betydande fokus på poliskåren – var tionde förstadedeltagare i texten har koppling till polisen – deras roll i samhället, kriminalpolitiken, deras behov och utveckling. Genom att ge polisen en central roll i dokumentet kan läsare uppfatta just polisen som en avgörande aspekt i kriminalpolitiken, snarare än lagändringar, förebyggande åtgärder, utbildning, tekniska lösningar och liknande.

Sverigedemokraterna skriver omfattande om brott och brottslingar, brottsoffer och invånare. Brottsoffers förekomst i texten som förstadedeltagare är tillräckligt frekvent för att kunna klassificeras som en separat grupp, vilket stämmer överens med Omarin och Taapopis analys (2020) som visade att partiets syn på kriminalpolitik är ur brottsoffrens perspektiv. En grupp av förstadedeltagare som jag har kallat för ”invånarna” inkluderar också deltagare som ”skötsamma, laglydiga medborgare”. Att medborgarna beskrivs på detta sätt är i linje med Haglunds slutsats (2020), att de är modelläsarna. Vidare framkommer det att texten är skriven på en mer avancerad nivå. Det indikeras av ett läsbarhetsindex på 52, vilket är typiskt för mer komplexa texter, samt av en stor variation av förstadedeltagare som ofta är utvidgade med framför- och efterställda attribut eller relativa bisatser. Detta kan tyda på att modelläsaren är en person med högre utbildning.

Andra studier pekar på diskriminering (Felting 2018) och högerpopulistiskt innehåll som framställer invandrare som orsak till samhällliga problem (Svensson 2020). Detta kan kopplas till stämplingsteorin inom kriminologi som utgår från att en grupp eller individ kan märkas som brottslingar, vilket kan öka brottsligheten genom en självuppfyllande profetia (Lilly, Cullen och Ball 2019: 142). I inriktningsprogrammet hittade jag dock bara två instanser i hela texten där ”en utlänning” är förstadedeltagare. Det är delvis i linje med Anderssons (2015) slutsatser att majoriteten av Sverigedemokraternas skriftliga produktion kan anses vara neutral. Däremot bör man observera att det faktum att ordet ”utlänning” endast förekommer två gånger inte automatiskt gör texten neutral. En text kan indirekt rikta uppmärksamheten mot en specifik grupp genom diskursiva metoder där analys av andra element, såsom andradeltagare eller omständigheter, kan ge ytterligare information.

Denna artikel kan utgöra en grund för vidare forskning. Under min analys observerade jag specifika adverbial, såsom rumsadverbial som ”i det moderna folkhemmet”, vilket används flera gånger i texten. En analys av sådana omständigheter (adverbial i enlighet med den deskriptiva grammatiken) kan erbjuda ytterligare insikt i studien av Sverigedemokraternas kriminalpolitiska inriktningsprogram. En annan aspekt att beakta är modalitet – inriktningsprogrammet innehåller flera modaliteter som ”ska”, ”måste” eller ”bör”. Baserat på graden av modalitet kan man dra slutsatser om hur bestämda Sverigedemokraterna är i sina påståenden och sin vision för kriminalpolitiken. Sist men inte minst kan en analys av samtliga deltagare bidra till ytterligare insikter. Genom att kartlägga andradeltagare och förstadedeltagare i passiva satser kan maktstrukturer och relationer mellan aktörer avslöjas.

Denna studie ger ytterligare belägg för att användningen av SFG som metod kan vara givande för att genomföra en diskursanalys. Genom att bara använda enskilda element som kartläggning av förstadedeltagare och ideationell analys, erhöles insikter om hur Sverigedemokraterna konstruerar en kriminaldiskurs i sitt kriminalpolitiska inriktningsprogram.

Referenser

- Andersson, A. (2015). *Ett sverigedemokratiskt språk: En innehållsanalys av Sverigedemokraternas partiprogram och partitidning*. Kandidatexamen, Högskolan i Gävle. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:820993/FULLTEXT01.pdf> [tillgång: 01.06.2021].
- Björkqvall, A. (2009). *Den visuella texten: multimodal analys i praktiken*. Stockholm: Hallgren & Fallgren.
- Demoskop. (2022). *Viktigaste frågan augusti 2022*. <https://demoskop.se/news/viktigaste-fragan-augusti-2022/> [tillgång: 01.06.2021].
- Douhan, J., Djordjevic, G. (2011). *Sverigedemokraternas kriminalpolitik – På stämplingsteoretisk grund*. Yrkesexamen, Malmö högskola. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1485865/FULLTEXT01.pdf> [tillgång: 01.06.2021].
- Fälting, S. (2018). *När familjen av någon anledning faller sönder: En studie av könsnormer i partiprogram*. Kandidatexamen, Uppsala universitet. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1217396/FULLTEXT01.pdf> [tillgång: 01.06.2021].
- Gunnarson, H. (2016). *Vältalaren – en handbok i retorik*. Stockholm: Liber.
- Haglund, L. (2020). *Åtta modellväljare och deras föreställningar om det svenska samhället: En kritisk diskursanalys av riksdagspartiernas valmanifest inför 2018 års val*. Magisteruppsats, Linneuniversitetet. <http://lnu.diva-portal.org/smash/get/diva2:1475699/FULLTEXT01.pdf> [tillgång: 01.06.2021].
- Holmberg, P., Karlsson, M. (2019). *Grammatik med betydelse. En introduktion till funktionell grammatik*. Lund: Studentlitteratur.
- Lilly, J., Cullen, F., Ball, R. (2019). *Criminological theory: context and consequences*. California: SAGE.
- LIX, Läsbarhetsindex. (2022). <http://lix.se/> [tillgång: 01.06.2021].
- Nord, A. (2019). Text, register, genre och diskurs. I: P. Holmberg och A.-M. Karlsson. *Grammatik med betydelse. En introduktion till funktionell grammatik*. Lund: Studentlitteratur.

- Omarin, A., Taapopi, B. (2020). *Brott och straff: En kvalitativ studie om hur straffrättsåtgärder motiveras av politiker*. Kandidatexamen, Uppsala universitet. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1387830/FULLTEXT01.pdf> [tillgång: 01.06.2021].
- Svensson, F. (2020). *Högerpopulismen hos Sverigedemokraterna. En idealtypsanalys av högerpopulism och en jämförande idéanalys av Sverigedemokraterna*. Studentuppsats, Karlstads universitet. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1444816/FULLTEXT01.pdf> [tillgång: 01.06.2021].
- Sverigedemokraterna. (2018). *Sverigedemokraternas kriminalpolitiska inriktningsprogram*. <https://sd.se/wp-content/uploads/2018/05/Kriminalpolitiskt-inriktningsprogram.pdf> [tillgång: 01.06.2021].